

Égi harmóniák — Joseph Haydn összes miséje régi római rítusú miséken

A 2009-es Haydn-évben a Kismartonban és Eszterházában (Fertődön) hosszú ideig alkotó osztrák, de a miénknek is tekintett zeneszerző, Franz Joseph Haydn (1732–1809) mind a tizenhárom miséje hagyományos római rítusú misék keretében hangzott el vasárnap délutánonként fél 4 órakor a Belvárosi főplébániatemplomban (Budapest). Ismereteink szerint csak a magyarországi Haydn-rendezvények keretében (s ráadásul teljességükben) szólaltak meg e páratlan értékű, de nem csak nálunk jószertint mégis ismeretlen művek az eredetihez nagyon hasonló liturgikus környezetben, a régi rítushoz tartozó latin gregorián énekeket is beleértve. (Természetesen koncertszerű előadásban és új rítusú misék keretében sokfelé elhangzottak a világban, mindenekelőtt német nyelvterületen.)

Most az érdeklődés hiányáról sem kellett panaszkodnunk. A régi rítusú közösség hívei legfőjebb a gótikus templomrészt szokták volt megtölteni, a Haydn-miséken viszont rendre, és pedig néha zsúfolásig megtelt a barokk rész is 200 és 300 közti hallgatósággal. Mind az alkalom különlegessége miatt érkezett katolikus hívek, mind a szép számú többi zenebarát közül bizonyosan igen sokan voltak, akik életükben először vettek részt régi rítusú misén, vagy akik kissé idősebbek, régmúlt misék hangulatában érezték otthon magukat.

Idézek a sorozat első miséje előtt elmondott tájékoztató-bevezető előadásomból:

„A királyokat, fejedelmeket magyarul szoktuk megnevezni. Így mondom hát: Haydn József halálának 200. évfordulóját ünnepli az európai kultúrával még számoló világ. Nem egy élet lezárultát ünnepeljük, hanem végigtekintünk egy kivételesen gazdag életművön. Hívó emberként hálásak vagyunk e zenei gazdagsággért, és pedig nem csak az istentisztelet, a liturgia ihlette művekért, hanem azokért is, amelyek polgári mindennapjainkat teszik mélyebbekké vagy vidámakká.

Ez a sorozat, amelyben istentiszteleti kerekék között elhangzik a Haydn liturgikus alkotásainak súlypontját jelentő misék összessége, egyfelől örömmel tölt el: micsoda értékek jöttek létre a régi liturgia *szolgálatában* (szándékos ez a fogalmazás!), másfelől a jelen állapotunkkal való komoly szembenézésre is kell késztesen. Nem akarok keserű szavakat vagy felületes általánosításokat mondani: mindenki elgondolkozhat —majd mise után— kultúránk mai állapotán. Általában, és istentiszteleteink s különösen az egyházzene állapotán.

Ne gondoljuk, mindig minden könnyű volt. Joseph Haydn utolsó hat, nagy zenekaros miséje 1796 és 1802 között, olyan kor után született, amikor (1782-től) a nagy zenekaros misék tilalmazva voltak az osztrák császárságban. Ne ideológiai ellenállásra gyanakodjunk: sokszor volt nagy gond az istentisztelet szabályaival nem törődő zeneszerzéssel és előadással, erre volt az a keménynek tűnő uralkodói reakció. (A Máriazelei mise után tizenkét éven át Haydn sem írt misét.) Mert igenis, az egyházzene alkalmazott zene: a zeneszerzőnek, miközben tehetségét kibontakoztatja, kényesen vigyáznia kell, hogy zenéje megfeleljen a liturgikus kívánalmaknak. Nem arról van tehát szó, hogy milyen hívó a szerző. Ez úgyis csak Istenre és az illetőre tartozik. Mi legfőjebb egyes jelekből ítélhetünk. Megjegyzem, külső és belső forrásokból bizonyos, hogy Haydn József a jelleméből fakadó derűvel, de komoly, megalapozott, egyszerű katolikus hittel írta műveit. És nem csak az egyházzenét.

Kései miséit a zene oxfordi doktoraként, tehát Európa-szerte elismert, a zeneszerzésről mindent tudó, de el nem apadó fantáziájú alkotóként, már 60-as évei közepén-végén járva szerezte. S Eszterházy-szolgálatban: II. Miklós herceg házi komponistájaként. A ma elhangzó, Terézia-mise (Theresienmesse) néven ismert B-dúr misét kötelezettségként, ilyen értelemben is szolgálatként írta: feladatai közé tartozott évente ünnepélyes, nagyzenekaros misét

írni a hercegné, Mária Terézia (s nem az 1799-ben már közel két éve halott nagy uralkodónő) szeptember 8-i névnapjára, a kismartoni Bergkirche délelőtt 11-es miséjére. (Így fél négy felé már az ünnepei lakoma végén tarthattak.)

Ne botránkoztasson meg senkit, hogy hercegnéi névnapra készült a mise. A szertartás akkor sem a hercegnét ünnepelték, hanem Krisztus „sokakért-mindenkiért” való áldozatát, de méltó, hogy a nemes lelkű mecénás, vagy ahogy ma mondanánk, szponzor neve is fennmaradjon. Bizonyos körülmények közt, nehéz időszakban, mint amilyen a miénk, nemhivatásosok áldozatával is megszólaltatható az egyházzene alaprétege, az egyszólamú liturgikus ének és az anyanyelvű népének. De hogy legyenek zeneileg is kiemelkedő ünnepek, amelyek azok a nagy művek is megszólalhatnak, amelyek nagy és (vagy) képzett előadói apparátust igényelnek, az rendszeres, komoly anyagi támogatás nélkül nem megy. Miután a polgári állam már jó ideje részben átvette azokat a szerepeket, amelyek korábban az egyházi voltak, helyes, ha úgy gondolja a kulturális kormányzat, hogy támogatja az egyházzenet mint az egyetemes műveltség részét. S öröndetes, hogy hallgatva jó tanácsadóira a magyar kulturális kormányzat is úgy gondolta: különféle csatornákon keresztül fenntartja ezt a világviszonylatban is páratlan sorozatot, Haydn halálának 200. évében. De remélhetőleg nem utóljára.

Köszönet illeti a szervezőket, elsősorban a Hungarofest Kht-t (vezetőjét *Rubovszky Ritát*), *Erdődy Orsolyát*, a KLASSZ Zenei Iroda vezetőjét, a kiemelkedő egyházzenei életnek régóta teret biztosító *Osztie Zoltán* plébános atyát, az ötletgazdát, szerkesztőt, *Bubnó Tamás* egyházzeneész-tanárt, énekművészt.

Említettem, hogy a liturgikus zenének két szempontból kell megfelelnie lennie. Nagy formátumú zeneszerző erre a kettősségre képes is. S ha ez így van, akkor a liturgikus mű befogadásának legteljesebb közege az istentisztelet, még akkor is, ha nem hinton hajtatum a díszes udvari sokadalomban, s ha fülünk azóta annyi más zenét (jót is, rosszat is) befogadott. A Haydn-misék a liturgia mint összművészeti alkotás részét képezték, annak szakaszaihoz, időarányaihoz alkalmazkodtak és alkalmazkodnak, s befogadásuk része a most (többi alkalmainktól eltérően) csak latin nyelvű gregorián ének, a prédikáció, az ima, a válaszok, a temp-

lomtér, benne a pap, az asszisztencia, a hívek a mozgás, a tömjénfüst, a csengők csilingelése, de az ablakok magasságában elhúzó autók zaja is.

Ne feledjük azonban, hogy elsőrenden nem koncerten, hanem szentmisén vagyunk. A misét bemutató és a beszédet tartó *Kovács Ervin Gellért* premontrei atyát és az asszisztenciát hétről hétre adó *Szent Mihály Laikus Káptalant*, továbbá a gregorián propriumtégeket éneklő káptalani szkolát (művészeti vezetője *Fehér Judit*), végül a régi rítusú hívek közösségét is köszönet illeti, hogy befogadták a sorozatot.”

Az *Égi harmóniak* sorozat első miséje rendkívüli hidegben jan. 11-én volt több mint 300 érdeklődő jelenlétében. Az 1772-es *Nicolaimesse* a Pécsi Székesegeyház Mozart Kórusának és Zenekarának előadásában, Szamosi Szabolcs orgonaművész vezényletével hangzott el. Az énekes szölisták Kuti Ágnes, Megyesi Schwartz Lúcia, Szigetvári Dávid és Najbauer Lóránt voltak.

A továbbiakban csak a legfontosabb adatokat soroljuk föl:

Febr. 1.: *Missa brevis Sancti Joannis de Deo* (*Kleine Orgelmesse*, 1778). Balassa Bálint Kórus, Esztergomi kamarazenekar, vez. Reményi Károly. Dunai Éva (szoprán), Reményi József (orgona).

Ápr. 19. (fehérvasárnap): *Missa in B* (*Theresienmesse*, 1799). Budapesti Bach Zenekar, Debreceni Kodály Kórus, vez. Ella István. Kozma Rózsa, Bodonyi Katalin, Megyesi Zoltán, Jekl László.

Máj. 10.: *Mariazeller Messe* (1782). Szent Efrém Férfikar, Schola Cantorum Budapestiensis, Győri Filharmonikus Zenekar, vez. Rácz Márton. Szabóki Tünde, Rajk Judit, Csapó József, Laborfalvi Soós Béla.

Jún. 7.: *Missa brevis in F* (1750). Orfeo Kamarazenekar, Purcell Kórus, vez. Vashegyi György.

Júl. 12.: *Schöpfungsmesse* (1801). Budapesti Bach Együttes, vez.: Ella István.

Aug. 9.: *Missa Sancti Bernardi von Offida* (*Heiligmesse*, 1796). Tomkins Énekegyüttes, Ventoscala Szimfonikus Zenekar, vez. Dobra János.

Szept. 13.: *Missa in Angustiis d-moll* (*Nelsonmesse*, 1798). A Belvárosi Főplébánia Templom Énekkara, Monarchia Szimfonikus Zenekar, vez. Virágh András. Kozma Rózsa, Bakos Kornélia, Molnár András, Tóth János. Virágh András Gábor (orgona).

Szept. 27.: *Missa in tempore belli* (Paukenmesse, 1796). Capella Cantorum Savariensis, Capella Savaria, műv. vez. Kalló Zsolt. Zádori Mária, Németh Judit, Megyesi Zoltán, Cser Krisztián.

Okt. 11. (Krisztus Király, missa sollemnis): *Missa in Es in honorem Beatissimae Virginis Mariae* (*Grosse Orgelsolemesse*, 1766). Stanislav Surin (orgona, Szlovákia), Schola Cantorum Budapestiensis, Weiner-Szász Kamaraszimfonikusok, vez.: Philipp György. Szabóki Tünde, Rajk Judit, Kálmán László, Cser Péter.

Okt. 25.: *Harmoniemesse* (1802). Philharmonia Transsylvanica Ének- és Zenekar, vez. Gábor Ferenc (Berlin). Szabóki Tünde, Rajk Judit, Bubnó Tamás, Laborfalvi Soós Béla.

Nov. 8.: *Missa Cellensis in honorem Beatissimae Virginis Mariae* (*Cäcilienmesse*, 1766). A Szent

István Király Konzervatórium Ének- és Zenekara, vez. Záborszky Kálmán. Geszthy Veronika, Simon Krisztina, Alagi János, Cser Péter.

Nov. 22.: *Missa Rorate coeli desuper* (1760 előtt). Az Egyetemi Templom Ének- és Zenekara, Gödöllő Város Vegyeskara (műv. vez. Pechan Kornél), vez. Benyus Sándor.

A sorozathoz vidéki és külföldi koncertek is csatlakoztak: jan. 18.: Nicolaimesse, Pécs; márc. 5.: Theresienmesse, Debrecen; jún. 20.: Nelson-mise, Sopron; okt. 23.: Harmoniemesse, Kolozsvár, aug. 28.: Paukenmesse, Szombathely, aug. 29.: Melki Apátság, nov. 15.: Nelson-mise, Gödöllő.

Déri Balázs

A Purcell-év ünnepi hangversenye a Westminster Apátságban

2009. november 20-án este 7 órakor a londoni Westminster Apátságban (Westminster Abbey) a zeneszerző születésének 350. évfordulója alkalmából rendezett Henry Purcell-év csúcspontjaként megemlékező hangverseny volt. Purcell *Te Deum & Jubilate in D*, *Funeral Sentences and music s a Hail! Bright Cecilia* (*Ode on St Cecilia's Day*, 1692) című művei hangzottak el a Westminster Apátság Kórusa, a James's Baroque és szólisták (Carolyn Sampson szoprán, Iestyn Davies kontratenor, Ed Lyon tenor, Neal Davies bassz-bariton) előadásában. James O'Donnell vezényelt.

A BBC Radio 3 a rákövetkező vasárnap, november 22-én, Szent Cecilia napján (amelynek alkalmával *Te Deum & Jubilate s a Cecilia-óda* is először szólalt meg), du. 6 óra 30-tól közvetítette a koncertet.

Henry Purcell (1659–1695) a Westminster Apátságban élt, alkotott és halt meg 1695. november 21-én, s az orgona közelében temették el november 26-án. A koncert tehát halála előestéjének évfordulójára esett.

Rövid élete nagy részében a Királyi Kápolna (Chapel Royal) és a Westminster Apátság orgonistája volt. Apja az Apátság kóristafiúinak (choristers) mestere volt, és John Blow, az Apátság orgonistája fedezte föl a fiatal Henry te-

hetségét, s az orgonista-szolgálatot 1679-ben ő adta át a húszéves embernek.

Purcellt egyaránt nagyra becsüljük színpadi művei, dalai, kamarazenéje és egyházzeneje miatt. Ez utóbbiak közt kiemelkednek a koncert műsorszámái; a talán kevésbé ismert *Funeral Sentences and music* című művet Purcell II. Mária királynő 1695 márciusi halálára írta, néhány hónappal a saját halála előtt.

Purcell a saját házában halt meg (ma Dean's Yard-nak ismerik). Sírja az Apátságban, a kórustól északra lévő oldalhajóban (hosszházban) található. Kötéltáblán olvasható a sírfelirata:

Here lyes HENRY PURCELL, Esqr. who left this life and is gone to that blessed place where only his harmony can be exceeded. Died 21 of November in the 37th year of his age, A.D. 1695.

Azaz: „Itt nyugszik nemes Henry Purcell, ki elhagyta ezt az életet és eltávozott ama szent helyre, hol egyedül felülmúlhatók harmóniái. Elhunyt november 21-én, életének 37. évében, az Úr 1695. esztendejében.”

Internetes híradás nyomán